

professionalism. As for addressing, compliments can be addressed either directly to the interlocutor or to people or things that are related to him. Emotional compliments are aimed at expressing positive reaction to a specific object or a person, while rational compliments contain logical and reasonable explanation of some positive evaluation. Accordingly the article deals with main semantic peculiarities of complimentary speech act realization based on the data of Early Modern English in terms of speech act theory.

Key words: linguistic pragmatics, speech act theory, compliment, semantics.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Савельєва Н. О.

УДК 81'46.811.111

О. В. Сподарик

ФУНКЦІОНАЛІЗМ – ПРОВІДНИЙ ПРИНЦИП ТЕКСТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На межі ХХ-ХХІ століть відбувся перехід від структуралізму до функціоналізму, котрий стає домінуючим напрямом в поліпарадигмальному просторі лінгвістичних досліджень. Лінгвістика формує нову парадигму, котру можна визначити як функційну або антропоцентричну. Обидві назви актуалізують різні аспекти теоретико-методологічної єдності поглядів, котрі знаходяться в опозиції до парадигми структуралізму.

Функціоналізм є нині одним із перспективних напрямів, котрий досліджує об'єкт у його взаємодії із навколишнім середовищем. Стратегії функційного підходу визначалися Е. Бенвеністом, О. Єсперсеном, М.А.К. Халідеєм, Б. де Куртене, пражським лінгвістичним гуртком, Л. Щербою, Ш. Баллі, А. Мартіне, Г. Гійомом.

Мета статті – з'ясувати смисл функціоналізму як методологічної бази, дослідити види та характерні риси функціоналізму, виокремити базові функції як центральні поняття функційної лінгвістики.

Важливими завданнями постають дослідження завдань функційного аналізу.

Функціоналізмом слід називати сукупність шкіл та напрямів, котрі виникли як одне із відгалужень структурної лінгвістики, та характерною рисою котрих є увага до функціонування мови як засобу спілкування. Мова визначається як функційна та цілеспрямована система засобів вираження.

В полі лінгвістики як предмет аналізу з'являється текст, у структурі котрого виявляється авторська інтенція, умови породження в конкретній комунікативній ситуації, що призвело до перенесення фокусу дослідження із вивчення мови на вивчення мовного існування, із структури об'єкта – на його функції. Мова повинна вивчатися під кутом зору своєї ролі у людській комунікації та розглядатися як система такої комунікації, а не перерахування структурних описів речень [1, с. 3].

Головними вимогами лінгвістичного функціоналізму є наступні положення: текст повинен бути усвідомленим та визначеним як явище людської діяльності, комунікації та пізнання; його смисл та функції перебувають під впливом знань, інтенцій та дій комунікантів, їх компетенції та соціальних стереотипів, відображених у словникових структурах; аналіз текстів не може бути підпорядкованим певній апріорній схемі чи єдиному алгоритму, котрий перетворює їх у формальні конфігурації символів; навпаки, методологія лінгвістичного аналізу постійно збагачується та розширюється за рахунок вивчення реальних (а не штучно «винайдених») текстів та висловлювань [2].

Принцип функціоналізму реалізується в лінгвістиці у функційних підходах, котрі поєднують різні функційні теорії. Оскільки увага дослідників була перенесена з мови на людину, як суб'єкта комунікації та суспільства, науковці аналізували мовну дійсність згідно із людськими потребами, соціальним фактором, екстралінгвістичним середовищем. В сучасній лінгвістичній традиції функційний підхід передбачає аналіз теологічної природи мовних явищ на основі їх семантики та структури, взаємодії з іншими одиницями, категоризації та призначення в мовленні. Таким чином, акцент ставиться на призначенні мовної одиниці, що і відрізняє цей підхід від всіх решту [3]. Власне функційний підхід дає відповідь на запитання, чому текст організований саме таким, а не іншим способом, як читач сприймає текст та в чому полягає соціологічний фактор динаміки літературної еволюції [4, с. 4]. Функційний підхід поєднує завдання окремих мовних одиниць у спільній системі та підпорядковує їх функціям мови.

Серед функційних підходів слід зазначити комунікативний (дослідження функціонування мовних одиниць, котре визначається їх роллю в системі, їх відносинами з іншими одиницями), контекстний (дослідження відношення мовних одиниць до середовища, їх роль в контексті цілого та вплив контекста на функції його частин), семасіологічний (дослідження мовного явища від форми до змісту) та ономасіологічний (дослідження мовного явища від змісту до форми) підходи [5].

Функційний підхід в лінгвістиці постає у вигляді сукупності суб'єктивних спроб науково пояснити, виправдати певну структуру мови, розкрити внутрішню логіку існування та устрою мови.

Центральним поняттям функційної лінгвістики є функція. Завдання функційного аналізу: виявити множину функцій, котрі є

важливими в обставинах спілкування та дослідити, як різні функції кодуються та втілюються у мовленнєвих діях. Причому критерії виокремлення функцій можуть бути як мовними, так і позамовними [6, с. 13]. Зasadничий постулат функціоналізму – примат функції по відношенню до форми та витлумачення форми функцією.

Всі мовні функції поділяються на два типи: елементарні (відносяться до системи мови) та комплексні (притаманні мові як частини більш спільного цілого, в котре входять різні семіотичні та несеміотичні системи).

В сучасному мовознавстві існують два головні напрями трактування «функції»: вузьке (функція розуміється як роль окремих мовних одиниць для виконання свого призначення у висловлюванні) та широке (функція трактується як здатність самого висловлювання забезпечити акт комунікації) [7]. При вузькому трактуванні функції виокремлюються функційні характеристики одиниць окремих рівнів мовної структури, а при широкому трактуванні – функціонування мовних одиниць залежить від завдань акта комунікації, забезпечуючи його адекватність. В межах вузького визначення функції, на наш погляд, неможливо показати її багатомірність. Ми поділяємо погляд Левицького А. Е., котрий трактує функцію як багатогранне явище, що включає в собі: потенційну здатність номінативної одиниці виконувати певну роль у висловлюванні; реалізацію даної здатності в конкретному акті комунікації; узагальнене значення форми, конструкції та навіть позиції номінативної одиниці у висловлюванні; позицію одиниці у складі мовленнєвої конструкції; відносини між одиницями мови у висловлюванні [3]. Даний підхід дозволяє досліджувати текст в процесі його життєдіяльності.

Функційний підхід характеризується ієрархічною системою функцій. Традиційно виокремлюють дві базові функції: комунікативну та когнітивну. Також вагомими є експресивна та естетична функції. В працях різних дослідників можна натрапити на перелік 74 мовних функцій. Кожна із цих функцій залежить від ситуативних контекстів та визначається при їх дослідженні. Серед них слід зазначити зокрема апелятивну, аргументативну, ілокутивну, перформативну, поетичну, прагматичну, символічну.

Р. Якобсон запропонував шість функцій мовленнєвої комунікації, котрі орієнтуються на різні компоненти мовленнєвого акту: адресата, адресанта, контакт, ситуацію, код та повідомлення (контекстуальна, поетична, емотивна, контактоустановлююча, метамовна, конотативна) [8]. Відомою є система функцій мови Ю. Степанова, побудована за семіотичним принципом: номінативна, синтаксична, прагматична [9].

Дослідники поділяють функції на первинні та вторинні, внутрішні та зовнішні, функції мови та мовлення, при цьому останні часто трактувалися як функції тексту.

Характерними рисами функціоналізму слід назвати типологічну орієнтованість, емпіризм (оперування великими корпусами даних), використання кількісних методів та міждисциплінарність інтересів. Функціоналізм враховує дані різних наук (власне лінгвістики, психології, соціології, культурології, філософії), що дає можливість проводити дослідження на міждисциплінарному рівні.

Функціоналізм передбачає аналіз не просто мовного матеріалу, а здебільшого факторів, котрі визначають його породження та сприйняття, його роль у комунікативній та соціальній ситуації, його місце в культурі. Дослідження функційного аспекту тексту дозволяє краще пізнати його внутрішню структуру.

Визначення функцій тексту, зокрема полікодового тексту як семіотичного поєднання кодів, а також функцій його складових становить перспективу подальшого дослідження.

Список використаної літератури

- 1. Foley W. A.** Functional syntax and universal grammar / W. A. Foley, R.D.J. Van Valin. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1984. – 416 p.
- 2. Beaugrande R.** Funkce a forma v jazykove teorii a vyzkumu / R. Beaugrande. – В : Slovo a slovesnost, 1996. – S. 1 – 29.
- 3. Левицкий А. Э.** Функциональный подход в современной лингвистике / А. Э. Левицкий. – Studia Linguistica. – Вип. IV. – К., 2010. – С. 31 – 38.
- 4. Peer W. V.** Stylistics and psychology: Investigations of foregrounding / W V. Peer – L. : Croom Helm, 1986.
- 5. Жаналина Л. К.** Актуальные проблемы языкознания : учеб. пособ. / Л. К. Жаналина. – Алматы, 2006. – 330 с.
- 6. Andersen P. B.** A toolbook for analyzing work language / P. B. Andersen, B. Holmqvist // Pragmatics and linguistics. – Odense UP, 1986. – P. 3 – 22.
- 7. Левицкий А. Е.** Функціональні зміни в системі номінативних одиниць сучасної англійської мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. Е. Левицкий. – К., 1999. – 36 с.
- 8. Якобсон Р.** Работы по поэтике: Переводы / Р. Якобсон. – М. : Прогресс, 1987. – 460 с.
- 9. Степанов Ю. С.** Семиотическая структура языка: (Три функции и три формальных аппарата языка) / Ю. С. Степанов. – ИАНСЛЯ. – Т.32. – Вып.4. – 1973. – С. 340 – 355.

Сподарик О. В. Функціоналізм – провідний принцип текстологічних досліджень

У статті визначено особливості функціоналізму як методологічної бази, досліджено головні вимоги, види та характерні риси функціоналізму, зазначено базові функції як центральні поняття функційної лінгвістики, вказано завдання функційного аналізу. Особлива увага приділена напрямам трактування поняття функції, вказано шість функцій мовленнєвої комунікації Р. Якобсона, котрі орієнтуються на

різні компоненти мовленнєвого акту: адресата, адресанта, контакт, ситуацію, код та повідомлення.

Ключові слова: структуралізм, функціоналізм, функційна парадигма, функційний підхід, функція.

Сподарик О. В. Функціоналізм – ведуший принцип текстологічних досліджень

В статті показані особливості функціоналізму як методологічної бази, досліджені основні вимоги, види і характерні риси функціоналізму, вказані базові функції як центральні поняття функціональної лінгвістики і задачі функціонального аналізу. Особливу увагу приділено напрямкам трактування поняття функції, вказані шість функцій речової комунікації Р. Якобсона, орієнтовані на різні компоненти речового акту: адресата, адресанта, контакт, ситуацію, код повідомлення.

Ключевые слова: структуралізм, функціоналізм, функціональна парадигма, функціональний підхід, функція.

Spodaryk O. V. Functionalism – the Leading Principle of Textological Studies

The article is devoted to the perspectives of functionalism as one of the modern trends, which explores the object in its interaction with the environment. The article examines the features of functionalism as a methodological basis. The author investigates the basic requirements and characteristics of functionalism, indicates the basic functions (communicative, cognitive, expressive, aesthetic, appellative, argumentative, illocutionary, performative, poetic, pragmatic, symbolic) as the central concept of functional linguistics. Special attention is given to narrow (function refers to the role of individual linguistic units to fulfill their purpose in the utterance) and wide (the function is interpreted as the ability of the speech act to ensure communication) interpretation of the concept «function». R. Jakobson's six functions of speech communication (contextual, poetic, emotional, contact, metalinguistic, connotative), which focus on different components of the speech act: recipient, sender, the contact situation, code and message, are indicated. The author analyzes such types of functional approach as communicative, contextual, semasiological and onomasiological. The tasks of functional analysis are examined.

Key words: structuralism, functionalism, a functional paradigm, a functional approach, function.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Бехта І. А